

LJUBO MILOŠ: „HOĆU DA PUCAM DIREKTNO U SRPSKO SRCE!“

*R*ođen je 1901. godine u mjestu Filću, u današnjoj Ukrajini, od oca Lava (Leib, Lajbiš, Leon) i majke Sofije-Soše, devotjačko Finkelman. U tom selu njegov otac je radio u pilani.

Osnovnu školu pohađao je u više mesta, a gimanziju u Beču i Travniku. Medicinski fakultet završio je u Zagrebu.

Imao je četiri sestre – Klaru, Lotu, Tilu i Bertu.

Specijalizirao je internu medicinu i potom radio u više zdravstvenih ustanova.

Po oslobođenju zemlje radio je kao lekar specijalista na internom odeljenju Glavne vojne bolnice u Beogradu.

Iz braka sa Bjankom, rođenom Sabo, ima kćerku Rut.

U mjestu u kojem sam rođen nije bilo nikakve škole zbog čega sam išao u privatnu, židovsku školu. Naime, bio je jedan učitelj Židov, koji je židovsku djecu koja su živjela u tome mjestu podučavao Bibliji. Sjedjeli smo za jednim stolom, on na čelu a mi, đaci (bilo nas je desetak, raznog uzrasta) naokolo, s njegove lijeve i desne strane. Imao sam onda, otprilike, osam godina. Prije no što sam napunio deset godina, moj otac je smatrao da moram ići u gimnaziju. Ali ja nisam znao poljski jezik, a nastavni jezik u gimnaziji bio je poljski. Morao sam da na brzinu učim taj jezik. Slabo sam ga naučio ali sam se ipak uspio upisati

u gimnaziju. Išao sam u tu gimnaziju jedno godinu dana i za to vrijeme naučio poljski dosta dobro.

Poslije toga je moj otac preselio u drugi grad, također u austrijskoj provinciji, u Galiciji. Taj grad se zvao Holodenka. I tu me upisao u poljsku gimnaziju. Nakon nekog vremena otac je odlučio da me upiše u drugu gimnaziju, koja je bila u istom gradu, ali mnogo bliže našem stanu. Ta druga gimnazija bila je ukrajinska. I ja sam, silom prilika, prešao iz poljske gimnazije u ukrajinsku. I morao sam naučiti i ukrajinski jezik. Kad sam završio drugi i treći razred u toj ukrajinskoj gimnaziji, došao je rat. Morali smo bježati. Svi Židovi, među njima i moj otac sa familijom, od straha pred invazijom ruske vojske, bježali su na zapad.

To je bilo 1916. godine. Bježali smo otvorenim kolima sa konjskom zapregom. Ja sam imao veoma važan zadatak: sjedio sam straga i, kad su kola išla nizbrdo, bio sam kočničar. To mi je kao dječku vrlo imponiralo. Putovali smo nekoliko dana i stigli u današnju Čehoslovačku, u mjesto Nikolsburg. Tamo su nas austrijske vlasti skinule sa kola i smjestile u barake, u karantenu. Sjećam se drvenih kreveta i slamarica prepunih stjenica. To je bilo tako strašno da sam radije spavao na podu a moja majka na golom drvenom stolu, jer nije mogla podnijeti tolike stjenice. Tu smo ostali jedno osam dana, koliko je trajala karantena. Onda su nas austrijske vlasti strpale u željezničke vagone i istovarile u današnjoj Sloveniji. Smjestili su, nas izbjeglice, po raznim kućama, uglavnom na periferiji mjesta koje se zvalo Konjice, u seoskim kućama iz okolice i u onim malim kućicama koje su vlasnici, što su živjeli u mjestu, imali u svojim vinogradima. Tu smo živjeli do sloma Austrije.

Ja nisam tako dugo bio tamo. Otac me je uspio smjestiti u Beč, u gimnaziju. Jedno vrijeme sam živio kod rodice, u samom Beču, ali stan u kojem je ona živjela bio je, u stvari, jedna stara kuća krcata stjenicama. Veći dio noći provodio sam sjedeći na prozoru jer je tamo bilo najmanje stjenica. U Beču sam završio četvrti i peti razred gimnazije.

Došao je slom Austrougarske, 1918. godine. Moj otac se, u međuvremenu, zaposlio u Bosni, pokraj Travnika, u jednoj pilani jer je bio stručnjak za pilane. Tako smo i mi došli u Bosnu i ja sam se upisao u travničku isusovačku gimnaziju. Hrvatski nisam znao ali sam znao poljski i ukrajinski i to mi je pomoglo. Uprava te isusovačke gimnazije izašla mi je u susret i dala mi rok da naučim hrvatski. Naučio sam ga, donekle, za nekoliko mjeseci. Do tada sam samo prisustvovao

nastavi jer nisam mogao odgovarati na pitanja. Za pola godine sam tako dobro naučio jezik da sam postao ravnopravan đak. Gimnaziju sam završio u Travniku, 1921. godine.

Poslije toga sam išao u Zagreb i upisao se na Medicinski fakultet. Stanovao sam, uglavnom, u đaćkom domu. Pri kraju mojih studija, roditelji su doselili u Zagreb, tako sam poslednju godinu završio redovno, živeći u privatnom stanu.

Nakon toga sam specijalizirao internu medicinu i stažirao, kao volonter. Nisam nikada dobio nikakvu plaću niti bilo kakvu naknadu za taj moj rad na klinici u Zagrebu.

Onda sam uspio da dobijem državljanstvo u Sarajevu. Tamo sam našao i posao. Zaposlio sam se u društvu za zdravstveno osiguranje koje se zvalo „Merkur“. To je bilo slično društvu za zdravstveno osiguranje radnika, samo što su svi članovi „Merkura“ bili službenici. Ja sam bio liječnik toga društva sve do rata. Kad je počeo rat, društvo nije više funkcioniralo, većina ljudi otišla je u vojsku, ali je još uvijek formalno radilo.

Tačno 15. oktobra, u noći, mene i moju familiju probudili su agenti Gestapoa i izvukli van. Bili su u civilu.

Moju ženu, kćerku, koja je tada imala sedam godina, i mene utovarili su u jedan otvoreni kamion. Čekali smo cijelu noć, dok kamion nije bio napunjen Židovima koje su, također, agenti digli iz kreveta te noći svuda oko mjesta gdje sam stanovao.

U zoru su mene i druge muškarce odveli na željezničku stanicu i ukrcali nas u zatvorene vagone, u kojima nije bilo ničega. Ti vagoni služili su inače za prevoz malo boljeg tereta. Tako su me, već istog dana, odvezli u Jasenovac.

Suprugu i kćerku su bili odvojili. Njih su, s drugim ženama i djecom, odveli u ženski logor, u samom Sarajevu. Imale su sreću što su partizani često napadali željezničku prugu pa nije bilo dovoljno vagona. Nekoliko dana provele su u nekakvim barakama, a potom su ih pustili, s namjerom da ih uskoro ponovo pohapse. Naravno, te žene su kud koja bježale. Tako su i moja žena i kćerka uspjele pobjeći. Moja žena se pravila da je Njemica, zbog njemačkog prezimena. Uspjela je željeznicom doputovati u Zagreb, ostaviti kćer kod moje rodbine i zatim sama pobjeći u Split.

U Jasenovcu su nas istovarili na kolodvoru. Pješice su nas odveli u samo mjesto i zatvorili nas u pravoslavnu crkvu. Ta pravoslavna crkva već je prije služila za prenoćište drugim transportima, iz drugih

mjesta. Možete zamisliti kako je izgledala, pošto je u njoj noćilo na hiljade zatočenika prije nas. U crkvama nema zahoda, nema se gdje vršiti nužda pa su zatvorenici to činili kud koji. Kad smo došli tamo, ja sam morao tražiti mjesto gdje bih mogao sjediti, ne ležati, jer je sve bilo onečišćeno fekalijama ljudi koji su, isto kao i mi, cijeli dan putovali, zatvoreni u vagonima i morali su vršiti nuždu, bilo gdje. Ne sjećam se na koji način sam ja to radio. Veliku nuždu nisam vršio, a malu sam sigurno uz kraj nekog zida, drukčije nije moglo biti.

Drugog dana su nas odveli u logor Jasenovac. Na ulazu su nam ustaše oduzele stvari. Svaki od nas je imao zavežljaj, kofer, paketić, ko manji ko veći, sa odjećom, obućom, preobukom, neophodnim sitnicama. Pokupili su skoro sve. Sjećam se da su meni, imao sam mnogo stvari, ostavili samo dvije košulje i čarape. Ostavili su mi i moju liječničku torbu u kojoj je bilo nešto malo lijekova i zavoja. Rekao sam da je to doktorska torba i ostavili su je. Imali su respekt prema doktoru. Nikakvih dragocjenosti nisam imao ni na sebi ni uza se. Potom su nas smjestili u barake.

Baraka u koju sam smješten bila je jedna velika zgrada na kat. Ležajevi su bili u tri reda: prvi red na podu, drugi jedno metar od zemlje, treći na otprilike dva metra od tla. Ko je imao ćebe, ležao je na ćebeću, ali većina nas nije imala ništa i ležala je na golim daskama.

Barake su bile velike i u njima je bilo po nekoliko stotina zatvorenika. Kad bi došao transport, to bi se sve napunilo. Ležao sam na ležaju koji se nalazio na oko metar visine. Sve je bilo krcato, da smo se bukvalno stiskali jedni uz druge. Kasnije su nas razmjestili u druge barake, gdje je bilo malo više mjesta. Broj zatočenika brzo se smanjivao, bili su ubijani ili su umirali od gladi. Nakon mjesec-dva bilo je mjesta za sve.

Kad sam došao u logor, tamo je bilo puno zatočenika koji su došli ranije i bili već posve iscrpljeni. Umirali su od gladi nevjerojatno brzo. U našoj baraci, poslije dva mjeseca, nije bilo ni polovice ljudi.

U logoru je bilo veoma mnogo ubijanja.

Hrane je bilo vrlo malo. Dobijali smo ponešto jedanput i dvaput na tjedan, a radilo se po cijeli dan. Dok sam bio u logoru, tamo nije bilo nikakvih kapoa. U svakoj baraci je bio po jedan zatočenik, koji se u drugim logorima nazivao kapo. Ali to nije bio nikakav kapo već zatočenik kao i svi mi. Samo što je on bio taj koji je prenosio zapovjedi komande, zapovjedništva logora, šta toga dana treba da radimo. Inače, živio je isto kao i mi ostali. Isto je tako gladovao, na istom mjestu ležao,

isto je patio kao i mi. I bio ušljiv, strahovito. Kao i svi mi. U židovskim barakama bio je jedan Židov koji je prenosio zapovjedi. Nismo bili pomiješani, Židovi su bili u židovskim barakama, a Srbi u srpskim. Cigani i Hrvati su bili u drugim barakama.

Ja nisam fizički ništa radio. Kao liječnik, bio sam od toga pošteđen. Imao sam mali karton, pričvršćen na grudima. Na njemu je bio nacrtan crven križ i bilo napisano: liječnik. I to je mene spasilo. Tome imam zahvaliti što sam ostao živ. Po logoru sam mogao slobodno da se krećem. Nisam imao obavezu da radim ali sam morao ići sa grupom ljudi koji su radili van logora. Tako sam tokom cijelog dana bio na nogama, kao i svi drugi, samo što su drugi morali još i raditi lopatama jer tamo se, kao bajagi, gradio nasip uz rijeku. Ljudi su taj nasip gradili tako što su lopatama grabili zemlju blizu obale i prenosili je, tim istim lopatama, pet-šest metara do ruba vode, na nasip. Lopata je bila sav alat koji su imali za gradnju nasipa. Kao liječnik, bio sam zadužen da budem tu.

Drugim zatočenicima nisam mogao pružiti nikakvu pomoć, ne zato što mi je to branjeno nego zato što nisam imao ništa od pribora, zavoja i lijekova. Bio sam formalno prisutan. Imao sam svoju liječničku torbu, koja je bila prazna. Unutra su bile samo slušalice. Jedina povlastica koju sam u logoru imao kao liječnik bila je ta što nisam morao fizički raditi. Nisam se smio odmarati niti boraviti u svojoj baraci, jer ko god je preko dana nađen u baraci, toga su smjesta likvidirali.

Svakog jutra odredili bi neke ljude, logoraše koji su za to dobijali malo više hrane, da obilaze barake. Koga bi našli da leži, da ne može ići na posao, iznosili bi pred baraku. Vidio sam ljude koji su došli u logor prije mene, strašno omršavjeli, kost i koža, mnogi od njih nisu bili u stanju ustati, iznosili su ih van. Onda bi došli kamioni. Nabacali bi ih u kamione kao cjepanice, jedne preko drugih i kamion bi otišao, nismo znali gdje. Nakon sat-dva, vratio bi se, prazan. Kasnije smo čuli da su te ljude, polužive-polumrtve, bacali u Savu.

Nisam vidio da dovoze u logor židovske žene i djecu. Srpske žene i djecu su dovozili. Srbi su imali posebne barake, jednu ili dvije. Nije ih bilo mnogo. Ustaše su Srbe dovedene u logor brzo likvidirale. A dovodili su ih vrlo često. U njihovoj baraci bio je jedan student Srbin, koji je vršio dužnost liječnika. On bi koji put došao k meni da traži lijekove, ali ni mi ih nismo imali. Pitao sam ga – kako to da ima samo jedna srpska baraka a sve druge su židovske?

Rekao mi je:

„Ni moja baraka nije uvijek puna. Stalno ih odvođe i ubijaju.“

Pošto se nikada nije znalo koliko ih je živih u toj baraci, a koliko ubijenih, često su dobijali hranu i za mrtve pa su tako, što se tiče jela, prolazili malo bolje od nas. Hrana se dijelila po barakama, za svaku podjednako. Imali su dosta hrane jer ih je bilo malo. Taj kolega medicinar poneki put bi donosio i meni srpski grah. Bio sam tako gladan da sam jeo s apetitom, iako sam imao bolestan želudac i znao da će me poslije toga boliti.

Zatvorenici su svakog dana gradili nasip. Pošto su uvijek kopali na istom mjestu, napravili su velike rupe. Kad je padala kiša, te bi se rupe napunile vodom. Ustaše su se zabavljale na taj način što bi ljude koji su radili na tim rupama gurnule unutra, u vodu, i nisu im dozvoljavale da izađu. Ljudi su se rukama hvatali za rub rupe a oni su skakali po njihovim rukama i smijali se. Nisu im dali da se izvuku, sve dok se ne bi udavili.

Kod nasipa sam vidio još jednu strašnu scenu. Među zatočenicima koji su radili bio je jedan novi, tek dospio u logor, ne znam odakle. Bio je Židov, visok, lijepo razvijen, snažan. Taj visoki jaki muškarac izazvao je, svojim izgledom, jednog od stražara. Ustaša ga je oborio na zemlju i počeo po njemu skakati. Skakao je po njemu sve dok ga nije ubio, samo zato što je bio visok i skladno građen.

Bio sam potresen i ogorčen, pa sam, zaboravivši na oprez, upitao toga ustašu koji je skakao po čovjeku:

„A zašto ti ubijaš čovjeka?“

„Tako su mi naredili“, rekao je.

„A ko ti je naredio?“, pitao sam.

„Evo, idi tamo“, rekao mi je, pokazujući rukom pravac, „tamo je moj komandant, idi ga pitaj i nećeš ti više nikada ništa pitati.“

Bio sam jako uzbuđen i krenuo sam k tome komandantu, koji je sjedio malo dalje na obali i kartao s nekim oficirom. Kad sam se primakao i vidio ga, sinulo mi je u glavi ono što mi je rekao ustaša koji me uputio – da više nikad ništa neću pitati...

Okrenuo sam se i vratio. Umiješao sam se među ljude koji su gradili nasip. Skinuo sam sa sebe onu doktorsku oznaku, uzeo lopatu i počeo kopati. Tako sam se sakrio jer sam se bojao da će me onaj ustaša tražiti. Vidio sam izdaleka da on stvarno stoji i gleda gdje sam. Ali, tamo je bilo stotine ljudi i nije mogao da me prepozna.

Jednog dana, kad sam bio u svojoj baraci u kojoj je formalno bila ambulanta, došao je jedan od stražara i pozvao me da pođem sa njim u

srpsku baraku. Pošao sam. Baraka je bila prazna. Zemljani pod i na njemu, na nekim krpama, ležala je žena, polugola. Umirala je. Na njenim golim grudima bilo je dojenče. Dijete sisa mrtvu majku. Okrenuo sam se ustaši i upitao:

„Zašto si me doveo?“

„Pomozi, doktore“, rekao je.

Ništa nisam mogao učiniti. Majka je bila mrtva. Nisam imao nikakvih mogućnosti ni sredstava da to dijete spasim.

Logor u kojem sam bio nalazio se u blizini ciglane. Na tome mjestu zatočenicima su slagali cigle i drva za loženje, ciglana je radila na drva. Jedan od službenika te ciglane, za koga sam kasnije saznao da je bio nekakav inženjer, zabavljao se tako što je ubijao ljude koji su tamo radili. Došao bi do zatočenika i rekao:

„Okreni se!“

Logoraš bi se okrenuo, morao je slušati, a taj čovjek bi uzeo cjepanicu i udarao čovjeka po leđima dok ga ne bi ubio. Gledao sam to svojim očima. Mogao je i mene ubiti, ali nije. Valjda je i na njega djelovalo to što sam imao kartončić sa crvenim križem koji mi je dao ludu hrabrost da takvim stvarima prisustvujem.

Jednom sam išao u ustašku komandu i tražio da mi daju neku veliku kutiju punu omota od paketa koju sam vidio pored jedne od baraka. Ti su omoti bili od platna kojim su bili omotani paketi namijenjeni logorašima koje oni, na žalost, nikada nisu dobili. Ta sam platna poslije razrezao na trake i upotrebio kao zavoje. Na jednom omotu našao sam i moje prezime. Sestra iz Zagreba bila mi je poslala paket sa hranom. Nikada mi nije uručen nikakav paket i po tome sam zaključio da ni drugi nisu dobili svoje.

U logoru je bila i jedna manja baraka. U njoj su ljudi koji su radili u ciglani držali alat. Ta je baraka imala potkrovlje i u njemu su se sakrili neki zatočenicima, njih pet-šest. Htjeli su izbjeći odlazak na rad. Ja sam otišao tamo jer sam čuo da među njima ima bolesnika. Svi su bili Židovi. Ležali su obučeni na podu koji je bio zemljan, iako je to bilo potkrovlje. Odjeća se nikad nije skidala. I ja sam stalno bio obučen, u odijelu u zimskom kaputu. Niko od nas nije dobio logorašku odjeću. Nismo imali ni brojeve. Niko nije imao broj u Jasenovcu. Kad sam im se približio, jedan me prepoznao. Bio je iz Sarajeva, kao i ja. Rekao mi je:

„Doktore, ja ne mogu da otvorim usta.“

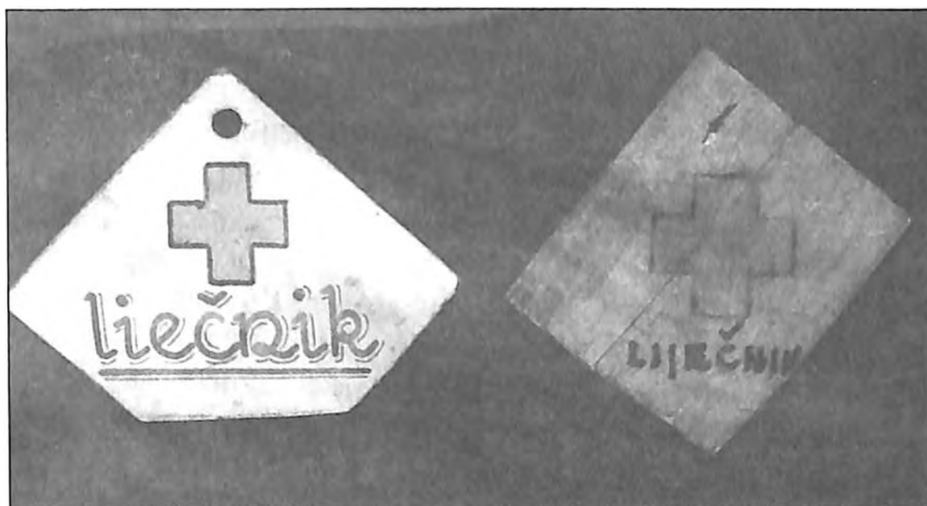
Govorio je kroz zube, jedva sam ga razumio. Kao liječniku, odmah mi je bilo jasno da je u pitanju tetanus. Tetanus je bolest koja se

dobija od ozljeda, naročito su joj podložni oni koji rade sa zemljom. To je strašna bolest od koje se umire u grčevima. I on je umro u teškim mukama.

Svakog jutra su kontrolisali barake. Bilo je veoma mnogo ljudi koji su bili tako slabi, od slabe ishrane i iscrpljujućeg rada, da se nisu mogli dići sa ležaja. Sve su njih kupili, bacali na hrpe pa u kamione i u Savu. Nije im se moglo pomoći.

Bilo je nemoguće pobjeći.

Vidio sam Maksa Luburića, kad je sa grupom njemačkih i ustaških oficira vršio inspekciju logora. Prošetao je kroz logor i mi smo ga gledali.

Oznaka za lekare koju je u Jasenovcu nosio JONAS FIŠBAH

Jednog dana, dok smo bili na terenu, oglasila se logorska sirena, pozivajući nas natrag. To je bilo neuobičajeno, da se usred dana vraćamo u logor. Komandant logora bio je Ljubo Miloš, poznati krvnik. Okupio je sve logoraše na jednom mjestu, na prostoru ispred baraka. Nasuprot nama postavio je jednu vojnu jedinicu s puškomitraljezima uperenim u nas. Ljubo Miloš je izašao pred nas i održao nam kratak govor. Rekao je:

„Dogodilo se nešto nečuveno. Jedan logoraš je pucao u jednog ustašu.“

Taj logoraš bio je Srbin. Poslije smo saznali da je on bio starješina srpske barake i da je zbog toga imao kontakta sa upravom logora. Na neki način je pridobio njihovu i naklonost Ljube Miloša. Družio se s

komandnom službom logora. Čak je imao pravo da nosi pištolj, za odbranu od svojih iz barake koji su prijetili da će ga ubiti jer radi u interesu ustaša. Sa njima je pio i kartao se. Dogodilo se da su se u piću, igrajući karte, posvadili i taj je logoraš potegao pištolj i pucao u ustašu.

Ljubo Miloš je rekao da ne može dozvoliti da jedan logoraš puca u Hrvata, ustašu, i da će zbog toga za kaznu ubiti dvadeset Srba. Pozvao je logornika srpske barake i tražio od njega da odredi tih dvadeset ljudi za strijeljanje. Čovjek je rekao da on ne može odrediti nikoga.

„Ako ti ne možeš odrediti, onda ćeš i ti ići“, rekao mu je Ljubo Miloš.

„Dobro“, odgovorio je logoraš.

I njega je priključio grupi od dvadeset Srba koje je sam izdvojio. Ali, to mu je valjda izgledalo malo.

Pozvao je starješinu jedne židovske barake i rekao mu da on odredi deset Židova koje će priključiti grupi za strijeljanje.

Straješina te židovske barake rekao je da on ne može to učiniti.

„Onda ti dođi“, rekao mu je.

I njega je priključio grupi.

Zatim se sjetio da ima još. Naredio je da se dovedu oni Židovi koji su došli iz Austrije. To su bile židovske izbjeglice iz Austrije koje su ustaše negdje u Hrvatskoj pohapsile i dovele u logor.

Sve ih je poređao, uzeo pušku i sve ih, jednog po jednog, strijeljao. Svakome je pucao u srce.

Ti ljudi su popadali, jedni preko drugih. Kad je završio, rekao je: „Hajde, doktori, kontrolirajte jesu li mrtvi!“

Osim mene, bilo je još nekoliko liječnika. Ljudi su ležali, strijeljani, na hrpama. Gledao sam ih. Odmah se vidi mrtav čovjek, nije to bilo teško ustanoviti. Odjednom se jedan iz te hrpe digao, jedan Srbin, i rekao:

„Ja sam živ.“

Bio je pogođen, ali nije bio mrtav.

Kad je to vidio Ljubo Miloš, uhvatio ga je bijes.

„Dođi ovamo!“, rekao je.

Zgrabio ga je, zderao mu gornju odjeću i rekao:

„Hoću da pucam direktno u srpsko srce.“

Prislonio je pušku na njegove grudi i pucao.

Od onih koji su bili sa mnom, sjećam se mnogih. Pred kraj mojeg boravka u Jasenovcu počeo sam zapisivati imena ljudi koji su umrli. A većina tih ljudi je umrla od iscrpljenosti, nemoći, gladi, tetanusa...

Teka sa imenima ostala je kod mojih prijatelja iz Sarajeva, Kabilja i Danona. Bog zna jesu li neki još živi. Bila su tamo mnoga imena sefardskih Jevreja iz Sarajeva.

Januara 1942. godine premješten sam u Staru Gradišku.

U logoru u Gradiški, sreo sam Emerika Bluma. U Gradiški je bila ambulanta i jedna tvornica u kojoj su radili zatočeniци. Te zatočeničke nisu ubijali, čak su ih dosta dobro hranili. Valjda su im bili potrebni. Među njima bio je i Emerik Blum. Da su za njega saznali, odmah bi ga bili odveli i likvidirali, jer je bio poznati komunista. On je bio moj dobar znanac.

Imali smo jednu prostoriju koja je bila uređena kao ambulanta, sa pet-šest kreveta. U tim smo krevetima mi, doktori (pet-šest nas) koji smo tamo radili, preko noći spavali. Omogućio sam Blumu da spava sa mnom u istom krevetu noću, a danju je ležao ispod kreveta. Tako sam ga neko vrijeme održao u životu.

Blum se razumio u motore i bio je zadužen za održavanje čamaca. Jednom je popravio neki čamac i tražio da ide da ga isproba na Savi. Dozvolili su mu, dali mu čamac i jednog stražara, ustašu. Čim se izvezao na rijeku, uspio je nekako prevrnuti čamac i pobjeći, plivajući.

U Staroj Gradiški sam bio do aprila 1942. godine. Tada sam bio otpušten iz logora, sa obavezom da se moram javiti u Banju Luku, u Zavod za suzbijanje endemskog sifilisa, koji je harao u Bosni među seljačkim stanovništvom, naročito među muslimanima. Kad sam izašao iz logora, slučajno sam imao sreću da sam dobio pjegavac. Iz logora sam otpušten jer su me tražili iz Zavoda za suzbijanje endemskog sifilisa, a zahvaljujući upornom zalaganju moje porodice.*

* Vidi svedočenje Berte Postružnik na stranama 283–290 ove knjige.

Prema saznanju redakcije, dr Fišbah dodeljen je na rad domu zdravlja u Maglaju. Kad je Maglaj 1944. oslobodila Narodnooslobodilačka vojska, dodeljen je kao upravnik bolnice 39. krajiške divizije.

Po oslobođenju zemlje radio je kao lekar specijalista na internom odeljenju Glavne vojne bolnice u Beogradu.